

Oceny książek • Book reviews

„Diagnostyka szyjki macicy. Histopatologia. Cytologia. Kolposkopia”

pod redakcją Józefa Szamborskiego

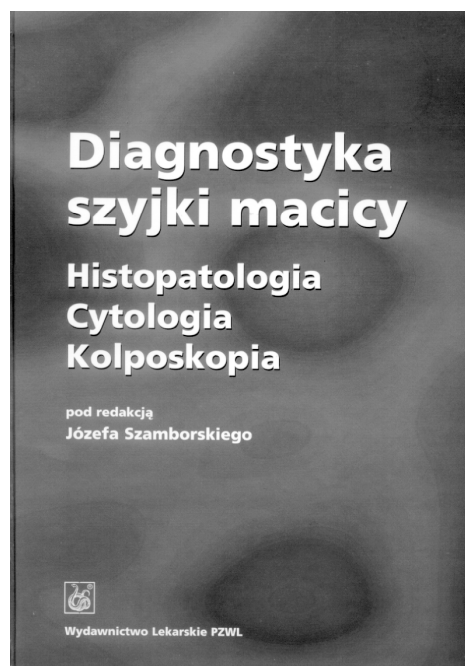
Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL, 2001, stron 225, ISBN 83-200-2505-2

Polski rynek medyczny z pewnością odczuwał brak nowoczesnej monografii, w której w sposób kompleksowy przedstawiono by zagadnienia związane ze skriningiem i diagnostyką nowotworów, a w szczególności raka płaskonabłonkowego szyjki macicy. Wiadomość o wydaniu takiej monografii przyjąłem z wielką satysfakcją, szczególnie widząc jej bardzo atrakcyjną szatę graficzną.

Wydana pod redakcją Józefa Szamborskiego monografia składa się z trzech, odrębnych pod względem tematyki i autorstwa części: Histopatologia (A. Pęczek i P. Bobkiewicz), Cytodiagnostyka (J. Faryna) i Kolposkopia (P. Knapp). Ponadto obszerne wprowadzenie do monografii stanowi rozdział autorstwa redaktora książki. W odczuciu oceniającego, rozdział ten jest zbyt obszerny jako wprowadzenie i nie jest w pełni zrozumiały cel tego rozdziału. Korzystniejszym byłoby przedstawienie rozdziału końcowego, w którym z różnych punktów widzenia – ginekologa, patologa i lekarza rodzinnego, przedstawiono by algorytmy postępowania skriningowego, diagnostycznego i leczniczego w nowotworach szyjki macicy.

W rozdziale poświęconym histopatologii autorzy bardzo przejrzyście przedstawili morfologię zmian przednowotworowych i nowotworowych szyjki macicy. Omówiono również zmiany patologiczne, których znajomość jest potrzebna w diagnostyce różnicowej zmian patologicznych, wykrywanych w czasie badań skriningowych. Rozdział ten, z nielicznymi wyjątkami, ilustrowany jest właściwie dobranymi i dobrymi technicznie zdjęciami. Nie wiadomo tylko, dlaczego autorzy tego rozdziału przypisują Richards'owi wprowadzenie systemu Bethesda, a ściślej wprowadzenie określenia SIL (*squamous intraepithelial lesions*) dla zmian przednowotworowych szyjki macicy. Richards pod wpływem systemu Bethesda zmodyfikował swoją terminologię zmian przednowotworowych szyjki macicy CIN, proponując podział dwustopniowy: low grade CIN i high grade SIL.

Rozdział zatytułowany „Cytodiagnostyka” poświęcony jest różnym aspektom cytologii złuszczeniowej, nie tylko jako metody skriningowej w raku szyjki macicy, ale również jako metody diagnostyki cytohormonalnej. Podobnie jak w pozostałych rozdziałach tej monografii, wysoko oceniam dobre ilustracje, co w książce poświęconej

patomorfologii jest nie tylko ważnym, ale być może najważniejszym elementem wydawniczym.

Tekst tego rozdziału zawiera jednak szereg niejasności i nieścisłości merytorycznych. Po pierwsze, zdaniem oceniającego zbyt wiele miejsca poświęcono cytodiagnostyce hormonalnej, której wartość ma szereg ograniczeń. Bardzo istotnym niedociągnięciem tego rozdziału jest brak wnikliwego przedstawienia i omówienia zagadnienia dotyczącego oceny jakości rozmazów. Wprowadzenie i szeroka akceptacja systemu Bethesda związana była z tym właśnie elementem składowym raportu cytologicznego. Niezbędnym byłoby podanie, za zmodyfikowanym w 1991 roku systemem Bethesda, szczegółowych kryteriów tej oceny. W modyfikacji tej, która w ogóle nie jest wspomniana w tekście, szczegółowo przedstawiono kryteria uznania rozmazu za: 1) odpowiedni do oceny, 2) możliwy do oceny, ale którego wartość jest ograniczona, jak też 3) nieodpowiedni z uwagi na skład komórkowy rozmazu, lub też jego stan techniczny. Zbyt mało miejsca, zarówno tekstu, jak i ilustracji, poświęcono zmianom patolo-

gicznym nabłonka (dysplazja, rak). Uważam, że proponując i propagując system Bethesda – a takie odniosłem wrażenie, czytając ten rozdział – należałoby znacznie więcej miejsca poświęcić zagadnieniom ASCUS i AGUS. Tym zagadnieniem poświęcono między innymi ostatnią modyfikację systemu Bethesda, która miała miejsce w 2001 roku.

Autorowi z reguły sprawia satysfakcję, gdy jest cytowany w publikacjach, ale cytowanie to winno być zgodne z treścią i intencją tekstu oryginalnego. W skrypcie dla cytotechników, wydanym w 1991 roku (cytowanym wielokrotnie w tym rozdziale) istotnie przedstawiłem zbiorcze, na podstawie piśmiennictwa kryteria odnoszące się do klasyfikacji Papanicolaou, ale nie podałem, że do grupy III zaliczać należy komórki z cechami dyskariozy, jak to cytowano w monografii na stronie 116.

Autor rozdziału III zaznacza, że system Bethesda wymusza określanie stanu hormonalnego podczas oceny rozmazu. Nie jest to ścisłe stwierdzenie, ponieważ materiałem właściwym do oceny rozmazu w skriningu onkologicznym jest materiał pobrany z tzw. strefy przejściowej, który nie jest odpowiednim materiałem do oceny stanu hormonalnego.

Rozdział poświęcony kolposkopii, to w zasadzie atlas bardzo dobrych fotografii, ilustrujących szeroką gamę zmian patologicznych, stwierdzanych w obrazach kolposkopowych i bardzo zwięzły tekst, będący zarówno wprowadzeniem do kolposkopii, jak też omawiający podstawowe kryteria oceny i diagnostyki. Zdaniem oceniającego, który zawsze z szacunkiem odnosi się do tradycji i historii, również w medycynie, stosowanie w rozdziale tym w opisach ilustracji określeń *cytologicznie III stopień* lub *rozpoznanie cytologiczne IV stopień wg Papanicolaou* nie powinno się znaleźć w monografii wydanej w 2001 roku. Klasyfikacja według Papanicolaou odegrała ogromną rolę, gdy uczono się cytologii klinicznej, ale obecnie powinna ona być historią tej dziedziny medycyny.

Pomimo bardzo starannego opracowania strony edytorskiej monografia ta zawiera wiele niedociągnięć, z których na pierwszym miejscu wymieniałbym brak jednolitości i staranności w stosowaniu terminologii, w szczególności w odniesieniu do stanów przedrakowych szyjki macicy.

Klasyfikacja CIN (*cervical intraepithelial neoplasia*) została wprowadzona, aby uniknąć stosowania dwóch odrębnych terminów dla zmian przedrakowych (dysplazja i rak przedinwazyjny), jak i z uwagi na trudności w odgraniczeniu, na podstawie obrazu histologicznego, dysplazji znacznego stopnia od raka przedinwazyjnego. Tak też przedstawiono to zagadnienie na stronie 53. W wielu jednak miejscach (np. strona 146) używa się określenia: *CIN III i CIS*, co jest nieprawidłowym i mylącym stwierdzeniem, jako że pojęcie raka przedinwazyjnego mieści się w określeniu CIN III.

Znacznym niedociągnięciem autorów jest prezentowane piśmiennictwo, które z wyjątkiem kilku pozycji kończy się na roku 1996, a więc na ponad 5 lat przed wydaniem monografii.

W podsumowaniu oceniający jest w trudnej sytuacji. Z jednej strony bardzo dobra dokumentacja fotograficzna,

dotycząca zarówno obrazów mikroskopowych, jak i kolposkopowych, jak też kompleksowe omówienie zagadnień z trzech, niezbędnych do właściwej diagnostyki i profilaktyki raka szyjki macicy, dziedzin. Z drugiej strony liczne nieścisłości, nie tylko terminologiczne, ale i merytoryczne.

W obecnej postaci polecałbym to wydanie jako atlas histopatologiczny, cytopatologiczny i kolposkopowy, z nadzieją na szybkie wydanie poprawionej i uzupełnionej wersji.

Prof. Włodzimierz Olszewski
Zakład Patologii
Centrum Onkologii-Instytut
im. M. Skłodowskiej-Curie
w Warszawie